

ถอดบทเรียน ผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยการสะท้อนคิด ในนักศึกษาพยาบาลศาสตร์

อรพิน สว่างวัฒนเศรษฐ์
พยาบาลวิชาชีพชำนาญการพิเศษ

การจัดการศึกษาในปัจจุบันมุ่งให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในศตวรรษที่ ๒๑ ได้อย่างมีความสุข ภายใต้อายุขัยที่ผู้เรียนสามารถเข้าถึงได้อย่างรวดเร็วและมีปริมาณมาก ผู้เรียนต้องมีความสามารถในการคัดแยกข้อมูลที่เป็นจริงออกมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต การเลือกหรือคัดสรรข้อมูลนี้ต้องเกิดจากการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบเชิงสร้างสรรค์ การพัฒนากระบวนการคิดนี้เกิดจากการหล่อหลอมทั้งภายในครอบครัวและภายในสถานการศึกษา วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนราธิวาสเป็นสถานศึกษาพยาบาล ที่ผลิตบัณฑิตพยาบาลออกไปสู่สังคม ซึ่งคุณลักษณะบัณฑิตพยาบาลหนึ่งที่สำคัญและจำเป็น คือ การคิดวิเคราะห์ วิทยาลัยฯ ได้มีการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่พัฒนาการคิดของผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรมโดยบูรณาการการจัดการศึกษาด้วยวิธีโค้ช การสะท้อนคิด และการใช้พลังคำถาม โดยครูผู้สอนมีการเปลี่ยนผ่านเป็นครูโค้ช ครูโค้ชจะกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดแรงบันดาลใจในการใช้ศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ที่มีคุณค่าต่อตนเองและต่อผู้ใช้บริการ ขณะเดียวกันมุ่งหวังให้นักศึกษาพยาบาลมีความสุขในการเรียนรู้ด้วย

การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดทักษะการคิดอย่างเป็นระบบเชิงสร้างสรรค์ด้วยการโค้ช การสะท้อนคิด และการใช้พลังคำถาม ผู้เขียนในบทบาทรองผู้อำนวยการกลุ่มการสอน กำหนดเป็นนโยบายของกลุ่มการสอนให้ทุกรายวิชาภาคปฏิบัติใช้การสะท้อนคิดสอนนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ในปีการศึกษา ๒๕๖๐ โดยมุ่งเน้นการฝึกทักษะทางการพยาบาล และเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพพยาบาลของผู้เรียน นอกจากนี้ได้กำหนดให้ผู้สอนใช้สุนทรียสนทนาเป็นกลวิธีดำเนินงาน เพื่อสร้างบรรยากาศที่เป็นกัลยาณมิตร เปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนรู้สึกเป็นอิสระ ไม่รู้สึกกดดัน และรู้สึกอยากร่วมเรียนรู้อย่างมีความสุข และใช้คำถาม ๓ คำถาม หรือที่เรียกว่าตะกร้า ๓ ใบ กระตุ้นการคิดเบื้องต้น โดยใบแรกถามว่ารู้สึกอย่างไร ใบที่ ๒ ได้เรียนรู้อะไร และใบที่ ๓ จะนำไปใช้อย่างสร้างสรรค์อย่างไร กำหนดข้อตกลงร่วมกับผู้เรียน หนึ่งเสียงพูด หลายคนฟัง ฟังทีละเสียง ไม่แทรกแซงเสียง ฟังด้วยความเคารพ ห้อยแขวนการตัดสินเสียง ด้วยข้อตกลงนี้ทำให้ครูโค้ชและผู้เรียนได้ฝึกที่จะใช้สติและทำตามข้อตกลง เพื่อจะได้ร่วมกระบวนการเรียนรู้ต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ผู้เรียนจะเกิดการคิดอย่างเป็นระบบเชิงสร้างสรรค์ได้ครูต้องใช้ในการสะท้อนคิด ใช้คำถามที่เป็นพลังคำถาม (Power question) ครูต้องกระตุ้นการคิดให้เกิดการเชื่อมโยงความรู้เชิงทฤษฎีสู่การปฏิบัติ นำไปสู่การใช้ในการดำรงชีวิต หรือปรับแก้ไขในการเผชิญกับสถานการณ์ใหม่ของผู้เรียน คำถามที่ครูโค้ชใช้ต้องเป็นคำถามที่ทำให้ผู้เรียนเกิด “เอ๊ะ” และเกิด “อ้อ” ตามมา ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ผู้เขียนได้รับคำชี้แนะในการใช้พลังคำถามที่ช่วยการสะท้อนคิดผู้เรียนจากโค้ชผู้เชี่ยวชาญ (Expert coach) คือ ดร. มกราพันธุ์ จูฑะรสก และดร.มารุต พัฒนาผล ที่ใช้การสะท้อนคิดผ่านพลังคำถามกลับมาให้ผู้เขียนได้นำมาพัฒนาการจัดการกระบวนการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการคิดอย่างเป็นระบบเชิงสร้างสรรค์อย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง ตลอดกระบวนการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาปฏิบัติหลักการและเทคนิคการพยาบาล สามารถสรุปขั้นตอนการนำไปใช้ได้ ดังนี้

๑. สร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างครูกับผู้เรียน เนื่องจากหนึ่งในคุณสมบัติของการเป็นครูโค้ช คือ ต้องมีความเป็นกัลยาณมิตรกับผู้เรียน ท่าทีของครูที่ผ่อนคลาย มีความเป็นกันเองกับนักศึกษา จะช่วยเปิดพื้นที่การเรียนรู้ให้เป็นพื้นที่ปลอดภัย (comfort zone) ทำให้ผู้เรียนวางใจ กล้าเปิดเผยความรู้สึก จะทำให้ครูสามารถเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนานักศึกษาได้

๒. กำหนดกติกาการเรียนรู้ร่วมกันทั้งผู้เรียนและครูโค้ช คือ การใช้สุนทรียสนทนา หนึ่งเสียงพูดหลายคนฟัง ฟังทีละเสียง ไม่แทรกแซงเสียง ฟังด้วยความเคารพ ห้อยแขวนการตัดสิน แบ่งปันพื้นที่ในการพูดคุย ถึงเวลาสะท้อนก็สะท้อนด้วยความซื่อสัตย์ โดยครูเป็นแบบอย่างแก่นักศึกษา กระตุ้น ชักชวนชี้แนะ นักศึกษาให้สามารถใช้สุนทรียสนทนาได้อย่างต่อเนื่อง

๓. สร้างความตระหนัก กำหนดเป้าหมายการดูแลผู้ให้บริการร่วมกัน คือ ผู้ใช้บริการได้รับการดูแลที่ได้มาตรฐานของการพยาบาล และผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข

๔. ทบทวนและตระหนักถึงความรู้สึก โดยมอบให้ผู้เรียนเขียนบันทึกการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน และนำสู่การแลกเปลี่ยนภายในกลุ่มกระตุ้นการตระหนักรู้ของด้วยคำถามพื้นฐาน ๓ คำถาม คือ รู้สึกอย่างไร ได้เรียนรู้อะไร และจะนำไปประยุกต์ใช้อย่างสร้างสรรค์ได้อย่างไร นำเสนอผลการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนกับกลุ่มทุกเช้าของการฝึกปฏิบัติงานวันต่อไป ทั้งนี้ครูโค้ชจะร่วมแสดงความรู้สึก การเรียนรู้ และการประยุกต์ใช้อย่างสร้างสรรค์ร่วมกับนักศึกษาทุกวันด้วยเช่นเดียวกัน

๕. ระหว่างการนำเสนอครูโค้ชใช้สุนทรียสนทนาในการให้ผู้เรียนหาข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อนำมาวิเคราะห์ให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเพิ่มมากขึ้น และร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนในกลุ่ม

๖. ครูโค้ชช่วยเชื่อมโยงความรู้เชิงทฤษฎี สู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม สรุปการเรียนรู้ และปรับเปลี่ยนการเรียนรู้ปรับมุมมองความคิด ซึ่งเป็นผลจากการเรียนรู้ของผู้เรียนในแต่ละวัน

๗. ครูโค้ชถามนำการนำผลการเรียนรู้ที่ได้ไปใช้ในการให้การดูแลผู้ให้บริการในวันนี้

๘. เมื่อจบการเรียนรู้แต่ละวัน ครูโค้ชถอดบทเรียนที่ได้รับร่วมกับผู้เรียน สรุปความรู้สึกของการเรียนรู้ที่ครูได้รับ และการประยุกต์ใช้อย่างสร้างสรรค์

๙. เมื่อสิ้นสุดกระบวนการเรียนการสอนในแต่ละกลุ่ม ครูโค้ชให้ผู้เรียนร่วมกันสรุปการเรียนรู้ของแต่ละคนในรูปของ mind map ของกลุ่ม และครูสรุปภาพรวมของการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูโค้ชกับนักศึกษา

๑๐. ครูโค้ชถอดบทเรียนการเรียนรู้ที่ได้รับร่วมกับนักศึกษา เกี่ยวกับการใช้สุนทรียสนทนา การใช้หลักตะกร้า ๓ ใบ การสะท้อนคิดของครู เพื่อให้ครูโค้ชและผู้เรียนได้พัฒนาตัวเอง กำหนดแนวทางใหม่ในการเรียนรู้ โดยผู้เรียนสามารถกำหนดการเรียนรู้ที่จะนำไปใช้ในตีกต่อไป และครูโค้ชปรับเพื่อนำไปใช้กับนักศึกษาในกลุ่มใหม่

๑๑. นำแนวทางใหม่มาสอนนักศึกษาในกลุ่มใหม่ โดยเริ่มจากการถามความรู้สึก การเรียนรู้ที่ได้รับ และการประยุกต์ใช้อย่างสร้างสรรค์ที่เกิดในตีกเดิม พร้อมถามความรู้สึกของนักศึกษาแต่ละคนที่จะมาเรียนรู้ร่วมกันที่ตีกใหม่ หลังจากนั้นดำเนินการตามกระบวนการตั้งแต่ข้อที่ ๑-๑๐

๑๒. ประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง โดยการถอดบทเรียนร่วมกับเพื่อนครูโค้ช เพื่อพัฒนาตนเอง ในการสอนนักศึกษาให้เกิดทักษะการคิดอย่างเป็นระบบเชิงสร้างสรรค์ เช่น การใช้ผังมโนทัศน์ Body paint เป็นต้น

สรุป

การจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยการสะท้อนคิดและการใช้พลังคำถาม สามารถทำให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้แบบนำตนเอง มีความเป็นอิสระในการแสดงความคิดเห็น กล้าบอกความรู้สึกทั้งทางบวกและทางลบ เกิดการเรียนรู้ที่จะอยู่กับตนเอง พัฒนาตนเอง อยู่กับเพื่อนร่วมวิชาชีพ สามารถให้การพยาบาลกับผู้ใช้บริการได้ รวมทั้งสามารถนำสิ่งที่ได้จากการฝึกปฏิบัติหลักการและเทคนิคไปใช้ในการใช้ชีวิตของตนเอง ทั้งด้านการสื่อสารกับบุคคลอื่น วิธีการสื่อสารที่ไม่ใช้คำพูด ใช้ภาษากาย การดูแลคนในครอบครัว ทั้งหมดนี้นักศึกษาได้ใช้ศักยภาพของตนเองเพื่อการเรียนรู้อย่างเต็มความสามารถได้ โดยมีครูโค้ชช่วยเชื่อมโยงความรู้และประสบการณ์ในภาคทฤษฎีหรือแหล่งเรียนรู้อื่นๆ มาใช้ในการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ เกิดความสุขในกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ทำให้รู้จักที่จะคิดเอง ทำเอง แก้ปัญหาเองอย่างเป็นระบบและสร้างสรรค์